

ТАКТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ: ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Денисовський Михайло Дмитрович,

к. ю. н., декан юридичного відділення
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола
Тернопіль, Україна

Слотюк Вікторія Андріївна,

здобувач вищої освіти юридичного відділення
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола
Тернопіль, Україна

Вступ. Новий етап розвитку криміналістики відкрив Кримінальний процесуальний кодекс України, який був прийнятий 2012 року. Саме з цього моменту значно зростає інтерес науковців до проблематики процесуального порядку та тактики проведення слідчих (розшукових) дій, однією з яких виступає тактика огляду місця події. Вважаємо, що в сучасних умовах розвитку ефективної боротьби зі злочинністю обрана нами тема набуває особливої актуальності, адже саме від своєчасності та результативності проведення даної слідчої дії залежить успіх кримінального провадження загалом та розкриття кримінального правопорушення зокрема. А тому, дослідження прийомів та способів виявлення та фіксації матеріальних слідів кримінального правопорушення на місці події повинно бути серед пріоритетів наукового пошуку.

Стан дослідження. Дана тема виступала предметом наукового дослідження вже неодноразово. Серед науковців, які присвятили свої праці тактиці огляду місця події варто назвати відомих радянських криміналістів: Бокаріуса М. С., Белкіна Р. С., Биховського І. Є., Васильєва О. М., Вінберга А. І., Колмакова В. П., Ратінова О. Р., Якімова І. М. та ін. За роки незалежної України дане питання продовжувало досліджуватися у наукових працях Алексєйчука В. І., Буханченка О. А., Клименка Н. І., Коновалої В. О., Макаренка Є. І., Цимбала М. Л., Шепітька В. Ю. та багатьох інших.

Виклад основного матеріалу. На будь-якому етапі розслідування кримінального правопорушення діяльність слідчого, насамперед, визначається слідчою тактикою. В криміналістичній науці існують різноманітні визначення даного поняття. Так, Гусєва В, посилаючись на думки вітчизняних науковців, під слідчою тактикою розуміє систему наукових положень та розроблених на їх основі певних засобів (тактичних прийомів, тактичних рекомендацій та тактичних операцій) раціонального та допустимого збирання, використання та дослідження слідчим доказової інформації під час провадження певних слідчих дій в умовах реальної чи потенційної, опосередкованої чи безпосередньої протидії зі сторони осіб, що, як правило, не зацікавлені у встановленні істини під час розслідування злочинів [1, с. 112].

Огляд місця події виступає ключовою інформативно-пошуковою слідчою дією, яка на думку Белкіна Р. С. «полягає в безпосередньому сприйнятті, спрямованому на встановлення, фіксацію й дослідження його обстановки, слідів злочину та злочинця й інших фактичних даних» [2, с. 52].

Під місцем події вбачається ділянка місцевості, приміщення чи інше місце, у межах якого виявлено сліди скоєного кримінального правопорушення (зброя, захована злочинцем, труп або його частини тощо), хоча саме кримінальне правопорушення могло бути скоєне у зовсім іншому місці. А тому від місця події слід відмежовувати місце кримінального правопорушення, яким являється ділянка території, приміщення чи друге місце, де було безпосередньо скоєно кримінальне правопорушення, хоча його сліди можуть бути виявлені в інших місцях.

Зокрема на те, що кримінальне правопорушення було вчинено в іншому місці, можуть вказувати певні обставини. Для прикладу, на місці виявлення трупа можуть бути відсутні на землі плями крові або ж під трупом, навіть, при наявності характерних тілесних ушкоджень, наявність біля трупа на ґрунті слідів волочіння, не характерна локалізація трупних плям для положення трупа тощо. А тому, щоб встановити слідчому можливе місце скоєння кримінального правопорушення, йому потрібно з'ясувати маршрут руху потерпілої особи по

території, яку він обслуговує. Необхідно провести дослідження руху потерпілої особи з дому на роботу чи навпаки, провести дослідження зазначеної території на предмет наявності слідів кримінального правопорушення, а також встановлення місця проживання осіб, котрі були вже раніше судимі за аналогічні злочинні діяння та могли потрапити в поле зору потерпілого.

Метою проведення огляду місця події є: 1) дослідження обстановки місця події для з'ясування обставин й характеру події; 2) виявлення, збирання, закріплення, попереднє дослідження й оцінювання слідів та других речових доказів; 3) одержання інформації для висунення версій; 4) одержання даних для організації слідчих (розшукових) дій [3, с. 145].

Необхідно пам'ятати, що при проведенні огляду місця події слід неухильно дотримуватися принципу законності, усебічності, об'єктивності, планомірності, повноти, активності та цілеспрямованості, ефективності дослідження (залучення спеціалістів та застосування технічних засобів), а також додержання єдиних вимог щодо поводження з матеріальними джерелами інформації.

Погоджуємося із думкою Шепітька В. Ю., що огляд місця події потребує вирішення суттєвої кількості розумових завдань, до яких належать: 1) завдання, пов'язані із відшукуванням доказової інформації; 2) завдання, пов'язані із оцінюванням доказової інформації та висуненням версії [4, с. 519]. Наслідком виконання цих завдань є створення такої розумової моделі, котра одночасно поєднає в собі дії потерпілого, злочинця, обставини, що передують вчиненню кримінального правопорушення та його наслідки.

Сукупність найефективніших способів дій слідчого, що сприяють успішному та чіткому виконанню завдань огляду місця події, враховуючи конкретні умови, за яких відбулася розслідувана подія називаються тактичними прийомами огляду місця події. Саме вони забезпечують встановлення максимального обсягу інформації стосовно розслідуваної події, яку в собі містять, насамперед, різні сліди, «негативні» обставини, предмети тощо. До тактичних прийомів огляду місця події слід віднести: правильне визначення

границі місця огляду; обрання послідовності огляду; обрання найдоречнішого порядку пересування під час огляду по місцю події; встановлення способів просторового охоплення ділянки місця події, яка підлягає огляду; встановлення тактичних прийомів дослідження обстановки місця події та окремих її елементів під час огляду ділянок відкритої місцевості та помешкань [4, с. 532].

В слідчій та судовій практиці є відомі факти, коли водночас із провадженням огляду місця події вчиняються заходи, що спрямовуються на вивчення оперативної обстановки в місці скоєного злочинного посягання, а також щодо виявлення очевидців та свідків кримінального правопорушення. Ці особи відіграють важливу роль при розкритті злочинного діяння, адже можуть надати суттєву допомогу у з'ясуванні точної картини події, наслідків, що були спричинені кримінальним правопорушенням, а також висуванню на цій основі первинних слідчих версій. Обов'язково необхідно проводити фотографування в процесі здійснення огляду місця події, яке здійснює фахівець-криміналіст.

Збереження та закріплення даних, одержаних в ході огляду місця події, дають право використовувати їх у кримінальному провадженні для обґрунтування висновків як самим слідчим, так і наступними учасниками слідства. А тому фіксація доказів являється завершальним елементом збирання доказів, який здійснюється за допомогою складання протоколу даної слідчої дії. Враховуючи те, він виступає джерелом доказів у кримінальному провадженні, його складання повинно здійснюватися в суворо регламентованих законодавством рамках. У протоколі необхідно у деталях фіксувати найменування предметів та речей. Та на практиці бувають випадки, коли слідчий, який не знайомий зі специфікою певної термінології (для прикладу, які використовуються в християнстві), стикається із великими труднощами при складанні процесуальних документів. А тому, як зазначає Фурман Я. В., «при скруті завжди потрібно консультуватися зі священником або з іншою особою, яка бере участь в огляді та володіє спеціальними знаннями в цій області. Для цього в ході огляду рекомендується робити чорнові записи, на підставі яких і складають протокол» [5, с. 125].

Висновки. Вбачається, що досягнення мети та здійснення завдань огляду місця події допомагає одержати вихідні дані для розкриття кримінального правопорушення, розшуку та викриття злочинця. Гарантією успіху проведення огляду місця події виступають значення тактики її проведення, знання осіб, що беруть участь в її проведенні, додержання порядку фіксації й вилучення об'єктів кримінального правопорушення. Результати огляду місця події детально фіксуються за допомогою основного засобу фіксації (протоколу) і додаткових (фото-, відеозйомки, планів, схем, креслень і т.п.). Все це породжує необхідність всебічного та більш глибокого наукового дослідження проблем огляду місця події з урахуванням передового досвіду розвинених країн в даній галузі криміналістики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гусєва В. Тактичні й організаційні особливості проведення огляду місця події під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Національний юридичний журнал : теорія і практика*. 2018. С. 111–114. URL : http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3231/Taktychni%20y%20orhanizatsiini%20osoblyvosti%20provedennia%20ohliadu%20mistsia%20podii%20pid%20chas%20rozsliduvannia%20posiahan%20na%20zhyttia_Husieva_2018.pdf?sequence=1 (дата звернення 18.03.2021)
2. Белкин Р. С., Лифшиц Е. М. Тактика следственного осмотра и освидетельствования. Москва. 1997. 176 с.
3. Савчук М. Тактика проведення огляду місця події вчинення терористичних актів із використанням вибухових пристроїв. *Національний юридичний журнал : теорія і практика*. Грудень, 2017. С. 145–148. URL : http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/6/part_2/32.pdf (дата звернення 18.03.2021)
4. Міжнародна поліцейська енциклопедія : У 10 т. / Відп. редактори : Є. О. Мойсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Атіка, 2009. Т. V.

Кримінально-процесуальна та криміналістична діяльність поліцейських організацій. 1008 с.

5. Фурман Я. В. Особливості фіксації процесу і результатів огляду місця події при злочинних посяганнях на предмети релігійного культу. *Наше право*. № 6, 2014. С. 124–130.